

บทที่ 1

บทนำ

ความจำเป็นและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในระยะ 3-5 ปีที่ผ่านมา โดยระบบเศรษฐกิจรวมได้มีการขยายตัวมากกว่าร้อยละ 10 อันมีสาเหตุหลักมาจากความสำเร็จในภาคอุตสาหกรรมและบริการ

ส่วนภาคเกษตรนั้น อยู่ในฐานะที่ต้อย โอกาสในด้านรายได้ต่ำกว่าอาชีพอื่น พื้นที่ที่เกษตรกรมีรายได้ต่อกันต่ำที่สุด คือ ภาคอีสาน รายได้ 4,679.53 บาทต่อปี รองลงมาได้แก่เกษตรกรในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง โดยมีรายได้ 10,286.78 บาท 12,613.47 บาท และ 20,844.95 บาท ตามลำดับ

โดยภาพรวมของประเทศ เกษตรกรถึง 9.4 ล้านคน มีรายได้ต่ำกว่าเส้นแห่งความยากจน คิดเป็นร้อยละ 72.8 ของจำนวนประชากรที่อยู่ในข่ายยากจนของประเทศ ที่มีประมาณ 13 ล้านคน

นอกจากจะพบว่า เกษตรกรยากจนกว่าประชากรในสาขาอื่น เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ แหล่งน้ำไม่เพียงพอ ต้องพึ่งพาน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งนับวันจะขาดแคลนลง ภาวะธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงและบ่อยขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานหนุ่มสาวไปในเมือง และการมีปัญหาด้านการตลาด ผลผลิตสินค้าเกษตรซึ่งมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาและมีความเสี่ยงสูง จนไม่มีใครคาดคะเนทิศทางได้ถูกต้อง ก็เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

ในการสัมมนา "ทิศทางการบริหาร ปี 2536" ของกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งสำนักงานเกษตรจังหวัดระยอง เป็นเจ้าภาพ ได้จัดขึ้นที่โรงแรมสตาร์ จังหวัดระยอง ในวันที่ 7-9 ธันวาคม 2536 มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงและระดับต่าง ๆ เข้าร่วมสัมมนาถึง 320 คน นายสมหมาย

สุรกุล ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นประธานการสัมมนา กล่าวว่า แม้ภาคเกษตรจะทวีความยากลำบากขึ้นก็ตาม ก็ไม่ควรปล่อยปละละเลยเกษตรกรตามยุทธศาสตร์ ดังนั้นการพัฒนาเกษตรกรในช่วงต่อไป ควรเน้นทิศทางที่จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรในไร่นาอย่างเหมาะสม ที่จะลดความเสี่ยงในด้านการตลาดและราคา เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติงานให้ใกล้ชิดเกษตรกรมากที่สุด และสร้างแหล่งน้ำการเกษตร

สำหรับการพัฒนาการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2536 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ได้แถลงต่อที่ประชุมรัฐสภา ให้ผู้บริหารของกรมส่งเสริมการเกษตรถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติในเรื่องการจัดให้มีกองทุนรวม เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรจัดหาแหล่งสินเชื่อ โดยมีเวลาผ่อนให้ยาวและดอกเบี้ยต่ำ มีเงื่อนไขผ่อนปรน ปรับปรุงระบบผลิตทางการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สอดคล้องกับตลาดภายในและต่างประเทศ มีระบบครบวงจรร่วมกับภาคเอกชน ลดพื้นที่การทํานาในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ให้เกษตรกรปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น การเลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าการทํานา ประหยัดการใช้น้ำ พัฒนาเทคโนโลยีและกระจายพันธุ์ สนับสนุนการพัฒนาสถาบันเกษตรกร เน้นการฝึกอบรมและฝึกฝนอาชีพยูวเกษตรกรและแม่บ้านเกษตรกร ปรับปรุงระบบข้อมูลและข่าวสารการเกษตรให้ทันสมัย เร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน ผลักดันนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐบาลที่วางไว้ โดยเฉพาะการยุติที่ดินของพี่น้องเกษตรกร

เป้าหมายในการส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีการรวมตัวมากกว่า 20 ปี แต่ก็ยังมีปัญหาอุปสรรค เนื่องจากเกษตรกรไม่เข้าใจวิธีการ และไม่เห็นความสำคัญของการร่วมมือช่วยเหลือกันในรูปแบบของกลุ่ม สถาบันเกษตรกรที่มีอยู่ยังไม่เข้มแข็งพอจะเป็นที่พึ่งของเกษตรกรเท่าที่ควร ประกอบกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องไม่เข้าใจยุทธวิธีการดำเนินงานของกลุ่ม เพราะในอดีตการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรมิใช่ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร การจัดตั้งกลุ่มใช้เวลาไม่เกิน 1 สัปดาห์ โดยเริ่มตั้งแต่ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ จัดทำรายชื่อเกษตรกรที่เป็นสมาชิก และจดทะเบียนกลุ่ม กลุ่มชนิดนี้มีอยู่จำนวนมาก ส่วนใหญ่ใช้เวลาดำเนินงานของกลุ่มในระยะเวลานั้น ๆ แล้วก็เลิกดำเนินงาน หรือไม่มีการพัฒนากลุ่ม เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ และไม่ให้ความร่วมมือ ขาดจิตสำนึกในการทำงานเป็นกลุ่ม ขาดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเองก็ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรที่จะประสบความสำเร็จนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้ คือ ผู้นำ สมาชิก วัตถุประสงค์และเป้าหมาย ข้อตกลงหรือระเบียบของกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกมีส่วนร่วมในการใช้ความรู้ ความสามารถและกิจกรรมนั้น ๆ จะสนองความต้องการของสมาชิกทุกคน หรือส่วนใหญ่ได้ ความสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นไปด้วยดี ยอมรับความคิดและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การแก้ไขปัญหาตลอดจนการประเมินผลความก้าวหน้าของกลุ่ม ควรทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การศึกษาวิจัยนี้ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมเกษตรกรหรือไม่ เพราะเมื่อบุคคลในกลุ่มมีการศึกษา มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการเพิ่มอาชีพ ก็จะทำให้เกิดความต้องการเพิ่มขึ้นในทุกด้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. ทำให้ทราบปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกรทำนาในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อหาแนวทางพัฒนากลุ่มเกษตรกรทำนาต่อไป
3. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน แก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร สำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในระดับต่าง ๆ

สมมติฐานของการวิจัย

ความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนาในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กับ

1. อายุ
2. ระดับการศึกษา
3. อายุการเป็นสมาชิก
4. ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
5. ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่ม
6. การมีส่วนร่วมในงานกลุ่ม
7. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
8. เนื้อที่ถือครอง
9. ตำแหน่งภายในกลุ่ม
10. ความรู้ทางการจัดการและธุรกิจ
11. รายได้รวมของครัวเรือน
12. อาชีพรอง

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษากลุ่มเกษตรกรทำนา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จว่ามาจากปัจจัยใดบ้าง โดยกำหนดตัวแปรที่นำมาศึกษา ดังนี้

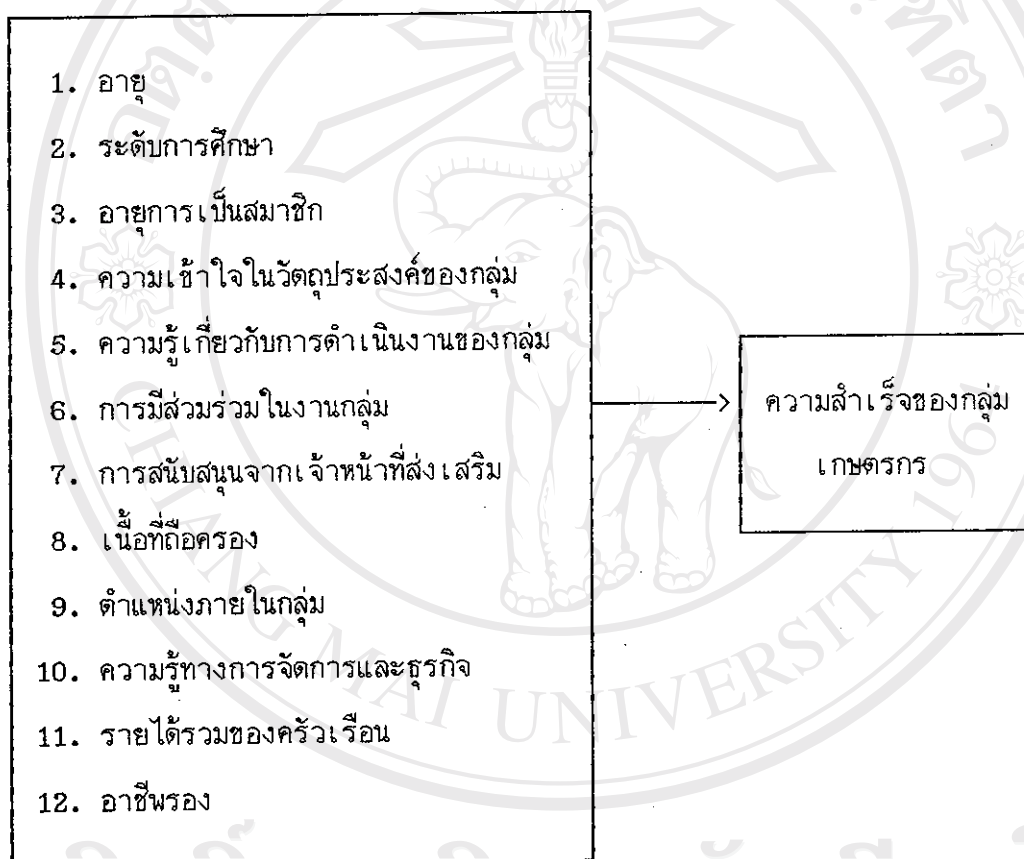
1. ตัวแปรอิสระ (Independent variables) มีทั้งหมด 12 ปัจจัย ประกอบด้วย
 - 1.1 อายุ
 - 1.2 ระดับการศึกษา
 - 1.3 อายุการเป็นสมาชิก
 - 1.4 ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
 - 1.5 ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม
 - 1.6 การมีส่วนร่วมในงานกลุ่ม
 - 1.7 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
 - 1.8 เนื้อที่ถาวร
 - 1.9 ตำแหน่งภายในกลุ่ม
 - 1.10 ความรู้ทางการจัดการและธุรกิจ
 - 1.11 รายได้รวมของครัวเรือน
 - 1.12 อาชีพรอง
2. ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ ความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกร

กรทำนา

ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย มีลักษณะดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรกลุ่มตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรตำบลจำนวน 11 คน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกร จำนวน 142 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา มีดังนี้
 - 2.1 เกษตรตำบลที่รับผิดชอบงานกลุ่มเกษตรกรทำนาทุกกลุ่ม จำนวน 11 คน

2.2 สมาชิกกลุ่มเกษตรกร คัดเลือกโดยใช้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาที่ประสบความสำเร็จ 8 กลุ่ม สุ่มตัวอย่างแบบง่ายให้เหลือ 3 กลุ่ม ส่วนกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จมี 3 กลุ่ม โดยสุ่มสมาชิกเพียง 25% จะเหลือกลุ่มตัวอย่าง 142 คน โดยแยกเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ 55 คน และกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ 87 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนา จำนวน 142 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลที่ใช้เกี่ยวกับทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกจะใช้ค่าเฉลี่ย (means) และเปอร์เซ็นต์ (percentage)

4.2 การหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกร ใช้ Chi-square test

นิยามศัพท์

1. "กลุ่มเกษตรกร" หมายถึง กลุ่มเกษตรกรทำนาที่เป็นนิติบุคคล ที่จัดตั้งขึ้นตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 และ 141

2. "กลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ" หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่มีการส่งเสริมการเกษตร และมีการดำเนินงานด้านธุรกิจที่มั่นคงในอำเภอสันกำแพง มีกลุ่มประเภทนี้อยู่ 8 กลุ่ม

3. "กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ" หมายถึง กลุ่มที่ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีการส่งเสริมการเกษตรน้อย และมีการดำเนินงานด้านธุรกิจที่ไม่มั่นคง ในอำเภอสันกำแพง มีกลุ่มประเภทนี้อยู่ 3 กลุ่ม

4. "รายได้รวมของครัวเรือน" หมายถึง รายได้ในฟาร์มและนอกฟาร์ม

5. "อาชีพรอง" หมายถึง อาชีพนอกเหนือการเกษตร เช่น การค้า รับจ้าง ทัศนกรรม ฯลฯ

6. "การรวมกลุ่มของเกษตรกรทำนา" หมายถึง การรวมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ และกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ

7. "ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ" หมายถึง ประโยชน์ที่ได้รับในเรื่องเงินทุน ความรู้ในการประกอบอาชีพ รายได้ที่เพิ่มขึ้น เกียรติยศ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกและ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

8. "การมีส่วนร่วม" หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ตั้งแต่วางแผนผลิต ร่วมกันขาย แก้ปัญหา ร่วมกัน ร่วมกันในการอภิปรายกลุ่ม และรับผิดชอบกลุ่มร่วมกัน ต่อสังคม

9. "เนื้อที่ถือครอง" หมายถึง ที่ดินที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีเป็นของตนเอง เข้าผู้อื่นทำหรือให้ผู้อื่นทำ

10. "ตำแหน่งภายในกลุ่ม" หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเคยมีตำแหน่งเป็น คณะกรรมการ หัวหน้าหน่วยเกษตรกร หรือไม่เคยมีตำแหน่งภายในกลุ่มเลย

11. "ความรู้ทางการจัดการและธุรกิจ" หมายถึง สมาชิกกลุ่มเกษตรกรจะต้องมีความรู้ในเรื่องกฎ ระเบียบและข้อบังคับกลุ่ม การปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การจัดทำบัญชีกลุ่ม การประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายข้อบังคับ การดำเนินงานด้านธุรกิจ และการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

12. "รายได้รวมของครัวเรือน" หมายถึง รายได้ที่สมาชิกได้จากอาชีพการเกษตรและนอกการเกษตร

13. "อาชีพรอง" หมายถึง การประกอบอาชีพอื่นนอกการเกษตร เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

14. "กลุ่มเกษตรกรระดับ 1" หมายถึง กลุ่มเกษตรกรดีเด่น เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีการเกษตรควบคู่ไปกับการดำเนินธุรกิจ มีฐานะมั่นคง

15. "กลุ่มเกษตรกรระดับ 2" หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่มีการส่งเสริมการเกษตร แต่ไม่มีการดำเนินงานด้านธุรกิจ หรือมีบ้างแต่ไม่มั่นคง

16. "กลุ่มเกษตรกรระดับ 3" หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีการดำเนินงาน และไม่สามารถพัฒนาได้

17. "ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม" หมายถึง ความเข้าใจของสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรที่เกี่ยวกับการรวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์ ของสมาชิกมาขายหรือแปรรูป การจัดหาสิ่ง ของที่สมาชิกต้องการมาจำหน่ายการส่งเสริมและ เผยแพร่วิชาการเกษตร ทดถศึกษา อุตสาหกรรม ในครัวเรือน การจัดให้มีรางวัลเพื่อเก็บผลผลิต การให้สินเชื่อหรือเงินกู้แก่สมาชิก การจัดให้มี เครื่องจักรกลหรือปศุสัตว์ เกี่ยวกับการผลิตทางเกษตร การส่งเสริมการประหยัดช่วยตัวเอง และ ช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิก การกู้ยืมเงินเพื่อเป็นทุนดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร การให้การ ส่งเคราะห์สมาชิกที่มีภัยพิบัติเกี่ยวกับอาชีพ การร่วมทุนในการประกอบกิจการกับกลุ่มเกษตรกรอื่น ให้กู้ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ จำนอง หรือจำนำ ให้สินเชื่อซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิก

18. "ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม" หมายถึง ความรู้เรื่องการขายปุ๋ย ยา เคมี รวบรวมผลผลิตเกษตร ให้เงินกู้ ฯลฯ หลักเกณฑ์การเป็นสมาชิกกลุ่ม ระเบียบข้อบังคับของ กลุ่ม

19. "การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม" หมายถึง เจ้าหน้าที่ให้ความรู้วิชาการ เกษตร การจัดการกลุ่ม บัญชี ธุรกิจ ตลาด ความเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ ตำบล การกู้เงินจากสถาบันต่าง ๆ การนิเทศงานจากจังหวัดและภาค